

ERZURUM'DA SOSYAL VE KÜLTÜREL DEĞİŞMELER

Dr. Lâtfi SEZEN *

Erzurum dünü ve bugünü ile büyük bir şehirdir. Bu büyük şehrin asırlar boyu süren safhalarında nice sahneler vardır. "Burası yıllar yılı koca Şark' ın ticaret ve kültür merkezi olmuş , Batı' ya gidenlere konak olmuş , geçit vermiş, yol olmuştu".¹

Teknolojik gelişmenin aileye, sosyal ilişkilere, üretim ilişkilerine, etkileri çoktur. Bizim toplumumuzda da yaklaşık iki asırdır batılılaşma yolunda gösterilen çabalar, birtakım kültürel değişmelere, ticarî ve teknolojik alandaki yenileşmelere neden olmuştur. XX. Asır başlarından itibaren görülmeğe başlanan ekonomik ve teknolojik gelişmeler beraberinde yeni kültürel oluşumlar da getirmişlerdir. Son yıllarda izlenen süratli şehirleşme ve bunun getirdiği problemler sosyal yapıyı büyük ölçüde etkilemiştir.

Erzurum'un aşığı Pasin yöresinde:1936-42 ve 1948 yılları arasında uzun süreli bir araştırma yapan Prof. Dr. Mümtaz Turhan, kültür değişmelerinin mahiyetinin kendi çevresinde daha açık anlaşılabilirliğini ileri sürmektedir.²

"Modern teknolojinin gelişme hızı süratlidir. Bunun sonucu olarak bazı sosyal gurup veya fertler bu gelişmeye ayak uyduramazlar. Bu durumda kültürel boşluk meydana gelir. Yani sosyal yapı kültürünün bir sahasında meydana gelen değişmelere, diğer sahadaki elementler ayak uyduramazlar"³

Erzurum'un Asya - Avrupa arasındaki geçiş noktalarından biri olması, tarihî, siyasi ve ekonomik olaylardan anında etkilenmesine sebep olmuştur.

---

* Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi T.Dili ve Edebiyatı Eğitimi Böl. Öğretim Üyesi.

1. Prof. Dr. Zeki Başar, Sıtkı Dursunoğlu Broşürü, Giriş İst. Mt. Ank. 1953.

2. Prof. Dr. Mümtaz Turha, Kültür Değişmeleri, 1000 Temel Eser Diz. İst. 1969,s99.

3. Bkz. Turhan, a. g. e. s. 29.

4. Prof.Dr.Hayati Doğanay, "Erzurum'un Genel Coğrafi Özellikleri", Şehir-i Mübarek Erzurum, Ankara, 1989.

5. Prof. Dr. Zeki Başar, "Tarihin Terazisinde", tarih Yolunda Erzurum, 12 Mart 1991 Özel Sayısı, s.8

Tarihin her döneminde bir takım savaşlar, istilâlar ve göçlerin uğrak yeri olmasında coğrafi konumu etkili olmuştur. "1268'den beri Anadolu'da meydana geldiği tespit edilen deprem olaylarından yaklaşık 36'sının Erzurum ve çevresini etkilediği tahmin edilmektedir". Yörede depremlerin çokluğu da sosyal yapıda önemli değişmelere sebep olmuştur. Ayrıca belirtmek gerekir ki, Erzurum'da karla örtülü günlerin sayısı, 49 yıllık ortalamalara göre 113 gün dolaylarındadır. Bu da yılın % 30'una tekabül etmektedir.⁴

Şimdiye kadar yapılan nüfus sayımları 1927-1990 Erzurum'un Türkiye'deki şehirleşme hareketleri içinde özel bir yeri olduğunu gösteriyor. Erzurum'da nüfus artışının en yüksek olduğu dönemler 1935-1940'la 1950-1955 yılları arasındadır. Bu dönemlerdeki nüfus artışlarında; 1939'da demiryolunun Erzurum'a gelmesi ve 1956'da Şeker Fabrikası'nın kurulması etkili olmuştur. Daha sonraki yıllarda, 1958'de Atatürk Üniversitesi'nin faaliyete geçmesi dışında, önemli bir yatırım yapılmamıştır.

1985-1990 yılları arasında nüfusta %1.48 oranında azalma olduğu görülüyor. Yörede kalmayı özendirici tedbirlerin alınması halinde, göç ve bundan kaynaklanan nüfus azalmasının duracağı herkesçe bilinmektedir.

Erzurum konumu itibariyle devletin özel bir hassasiyet göstermesi gereken ilimizdir. Bu da ekonomik hayatın iyileştirilmesi, işsizliğin giderilmesi, sosyal ve kültürel hayatın zenginleştirilmesi ile mümkün olacaktır. Doğu'nun incisi Erzurum'umuz kültürel zenginliklerle doludur. 1948 yılı Haziran ayı içinde Erzurum'u ziyaret eden İngiltere'nin Ankara Büyükelçisi Sir Kelly izlenimlerini şöyle dile getirmektedir: " Size Erzurum'daki izlenimlerimden bahsetmek isterim. Orada hakikaten Türk kudretinin timsali olan bir mıntıkada bulunduğumu hissettim. Sokaklarda gezenlerin çehrelerinden mutlu insanlar olduklarını anladım. Millî oyunlarını seyrettim. Bu oyunları oynayan erkekleri dikkatle takip ettim. Bana heyecanlı bir kuvvet ve kudret tesiri verdiler. Bu kültür şehrinde hakikaten çok cesur ve kuvvetli bir zümrenin yaşadığı hissedilmektedir".⁵

Günümüz dünyasında, teknolojik yenilikler, kültür gruplarını birbirleriyle daha yakın temas haline sokmuştur.

Bunun sonucu olarak kültürlerin birbirlerini birçok sahada etkiledikleri görülmüştür.

Genel olarak şehirleşme, ekonomik bünyede meydana gelen bir değişme olmasına rağmen, sosyal ve kültürel alanda geniş ölçüde değişmeler meydana getirmiştir.

Bu değişme, tarihî ve ticarî bakımdan önemli bir konumta sahip olan Erzurum'da da görülmektedir.

Erzurum Osmanlı idaresine girdikten sonra tarihin her devrinde birtakım sosyal çalkantılara sahne olmuştur. I. Cihan Harbi'nde (1914-1918) % 50-60 nispetinde harap olan şehir, 1928'de deprem felâketi ile yerle bir olur. Halk gördüğü korkunç felâketin tesirinden uzun müddet kurtulamaz. Erzurumlular,

geçici bir müddet için yapmış oldukları derme çatma evlerde senelerce oturmak zorunda kalırlar.

Daha sonraki yıllarda, çeşitli kooperatifler kurularak inşaat sektörü canlanmıştır. Müteakiben Belediye Başkanlıklarınca gecekonduların önleme ve uygulama alanları inşa edilmesi, şehrin daha plânlı bir şekilde gelişmesine yardımcı olmuştur.

Günümüzde Erzurum dış göç, iç göç ve şehirleşmeyi bir arada yaşamaktadır. Eski mahallelerde, geleneksel hayatı sürdüren yerli halkın bir bölümü hayat şartlarının daha uygun olduğu Batı illerine göç ederken, bir bölümü de Yenişehir, Yıldızkent, Dadaşkent gibi yerleşim birimlerine yerleşmektedirler. Eski mahalleler ise, kırsal kesimlerden gelenlere devredilmektedir. Atıl durumda bırakılan ve kaderine terk edilen bu alanların değerlendirilmesi büyük önem arz etmektedir. Son yıllarda vatandaşlarımızın ve belediyenin böyle bir gayret içinde olduklarını görmekteyiz. Bu, şehirleşme açısından sevindirici bir gelişmedir.

Ülke genelinde yaygınlaşan haberleşme ve iletişim alanındaki gelişmeler Erzurum'da da tesirini göstermiştir. Televizyonsuz ve telefonsuz ev yok gibidir. Bir zamanlar faytonla yapılan taşımacılık yerini dolmuş ve taksiciliğe bırakmıştır. Bunun da ötesinde, orta halli aileler bile özel otomobil sahibi olabmişlerdir.

Bütün bunlara rağmen, dünyada ve Türkiye'de gözlenen hızlı gelişmelerden Erzurum'un yeterince nasibini aldığı söylenemez. Türkiye'de bölgeler arası, ticarî faaliyet hacmi ve gelir seviyesi bakımından büyük farklar vardır. Dengeli kalkınmanın unsurlarından biri de bölgeler arasındaki büyük eşitsizlikleri ortadan kaldırmaktır. Yatırımların bölgelere dağılımında adil bir denge sağlanamadığından, Erzurum tarihteki yerinin ve konumunun çok gerisinde kalmıştır. Yörenin kalkınmasına yönelik özendirici tedbirler yeterli değildir. Bölgeye dışarıdan yatırım yapılmadığı gibi, yöredeki iş adamları da yatırımlarını Batı'daki gelişmiş illere kaydırmaktadırlar.

Sovyetler Birliği'nde gözlenen hızlı değişimler ve birçok Türk ülkesinin (Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan, Kırgızistan, Tacikistan, Kazakistan vb.) bağımsızlıklarına kavuşmuş olmaları, tarihî ve coğrafi konumu nedeniyle Erzurum'a yeni bir şans kapısı açmıştır. Şehrin sosyal, kültürel ve ekonomik yönden gelişmesi, bu şansın iyi değerlendirilmesi ile gerçekleştirilebilir.

AİLE YAPISINDAKİ DEĞİŞMELER

Aile, yakın akrabalık ilişkileri ile birbirlerine bağlanan kişilerin meydana getirdikleri temel topluluktur. Bu bakımdan aile, toplumun en tabii ve en küçük birimi olarak kabul edilmiştir. Ailenin şekli ve işleyişi her kültür tarafından kendi şartlarına göre ayrı ayrı belirlenmiştir. Modern ailede karı-koca sadakat, saygı, itimat ve karşılıklı dayanışma gibi dört asli vazifede birleşmiştir.

İslamiyet'te de aile teşkilatı çok önemlidir. Aile fertlerinin birbirlerine karşı görevleri vardır. Kocanın görevi hanımı ile iyi geçinmek, onun nafakasını

temin etmek; kadının başlıca görevleri; kocanın şeref ve namusuna leke getirmemek ve kanaatkâr olmaktır. Ayrıca ana-babanın çocuklara, çocukların ana-babaya ve kardeşlerin birbirlerine karşı görev ve sorumlulukları vardır İslâm'da aile hayatı, karşılıklı saygı ve sevgi temeli üzerine kurulmuştur.

Ülkemizin pek çok yöresinde olduğu gibi, Erzurum'da da aile yapısı Türk-İslâm sentezi bir manzara arz eder. Aile bağları kuvvetlidir. Özellikle tarım ve ticaretle uğraşan çevrelerde baba ölmeden çocuklar (evlenseler dahi) birbirlerinden ayrılmazlar. Bazen babanın ölümünden sonra da beraberliklerini sürdürdükleri olur. Bu hayat tarzının son yıllarda giderek değişikliğe uğradığı görülüyor. Artık geniş aileler yerini, ana-baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aileye bırakmaktadır. Her Erzurumlu, çocuğunu okutmak, daha medenî ve olumlu yaşamak arzusu içindedir. Az da olsa kadın iş hayatına girmiştir. Gecekonducularda ve eski Erzurum evlerinde oturmakta olan halkın büyük bir bölümü Yenişehir, Yıldızkent ve Dadaşkent'teki kaloriferli konutlara taşınmaktadır.

Teknolojik gelişmeler, aile-çevre ilişkilerinde büyük değişikliklere neden olmuştur. Çoğu aileler evlerinde oturup televizyon seyretmeyi, eş-dost, akraba ve komşu ziyaretine gitmeğe tercih etmektedirler.

Diğer bayram günlerindeki eş-dost ve akraba ziyaretleri aileler arası ilişkilere büyük canlılık getirmekle beraber, az da olsa, ekonomik durumu iyi olan bazı ailelerin bayram günlerini seyahatte geçirdikleri görülmektedir.

KÜLTÜREL VE SOSYAL HAYATLA İLGİLİ BAZI UYGULAMALAR

Günlük hayatımızda, çeşitli insanlarla ve olaylarla karşılaşırız. Davranışlarımızı her zaman kontrol altında tutamadığımızdan kendi kendimize, "Ben ne yaptım, nasıl yapmam gerekirdi?" şeklinde soru sorduğumuz olur. Bu arada toplumun benimsediği ortak değer ve inanmalar vardır. Bunlar da kendi içinde bir bütün oluştururlar. Fert olarak toplumla uyum sağlamamızda bu değer ve inanmalar etkili olurlar. Başlıcaları şunlardır:

1. Selâmlaşma: Şekil olarak bakıldığında küçük, belki de basit görünen selâm, toplum fertlerini birbirine bağlayan, insanlar arasındaki ilişkiyi sağlamlaştırıp pekiştiren önemli bir davranıştır. Karşınızdakine ilgimizi, sevgimizi, saygımızı, nezaketimizi göstermenin en iyi başlangıcı selâmdır. Bu bakımdan, "Türk kültür hayatında selâm, insanları birleştiren, kaynaştıran en mühim bir davranış olarak kabul edilmiş, sözden önce selâmın gelmesi ile selâm vermeyenin sualine cevap verilmemesi gerektiği vurgulanmıştır. Töremizde önce selâm, sonra kelâm(söz) kuralı önemli bir yer tutar." ⁶ Dinimizde de selâmlaşmanın önemi üzerinde ısrarla durulmuştur.

2.Yardımlaşma: İnsan toplum içinde yaşamaya mecburdur. Birlikte yaşamının en güzel tarafı, insanları sevmek ve onlara yardım etmenin zevkini tadabilmektir.

Türk insanı, karşısında kim olursa olsun, "Halka hizmeti Hakk'a hizmettir" prensibinden hareketle ona yardım elini uzatmayı hayatının bir parçası bilmıştır.

Erzurum'daki genel anlayışa göre de: yapılan yardıma hiç bir zaman karşılık beklenilmemelidir. Müslüman olan, herkes için hayır ister. Kendisi için hayırlı görüp istediği bir şeyi, başkaları için istemek insanlık faziletlerindedir.

3. *Kadın-Erkek İlişkisi*: Destanlarımız kadını kutsal bir varlık olarak tanıırlar. Eski Türk kadını ok atan, ata binen, savaşan, daima erkeğinin yanında bulunan, namusuna son derece düşkün olan eş, arkadaş ve yardımcıdır.

Törelерimiz, "Yuvayı dışı kuş yapar" demiş. Peygamberimiz (sav), "Cennet anaların ayağı altındadır" buyurmuş. Mevlâna, "Akıllı adam kadına mağlup olandır" anlayışını sergilemiş. Kadın ve erkek tek başına değil, birbirine muhtaç ve birbirinin tamamlayıcısı olarak yaratılmışlardır.

Kadın-erkek ilişkisi Erzurum'da karşılıklı sevgi ve güven esasına dayanır. Görünürde ailede erkek hakimmiş gibi bir izlenim söz konusu ise de, daha çok kadının dediği olur. Kız beğenmeye dolaşan görücü kadınlar, oğullarına daha çok becerikli, akıllı ve hünerli kızları bulup almak için çaba gösterirler. Oysa damat seçiminde uysal olanı tercih ederler. Kısacası, Erzurumlu gelinin uyanığını, damadın uysalını sever. Damadın uysal olması, kadının ailedeki rolünü artırır.

Medenî ve sağlıklı bir toplumun kurulması, kadın-erkek ilişkisinin aile sorumluluğunu birlikte taşımalarına bağlıdır. Erzurum'daki genel eğilim de budur.

4. *Akrabalık İlişkileri*: Akraba kan veya evlilik yolu ile birbirine bağlı olan kimselere denir. Türk toplumunda akrabalık ilişkilerinin canlı tutulmasına gayret edilmiştir. Karşılıklı saygı ve sevgi temellerine oturtulmuş akrabalık ilişkileri daha uzun ömürlü ve sağlam olur. Günümüz toplumunda, geniş ailenin yerini çekirdek aileye bırakması, akrabalık ilişkilerini zayıflatmıştır. Sadece yakın akrabalar birbirleriyle ilgilenme fırsatı bulabilmektedirler. Uzak akrabalarla olan ilişkiler, yok denecek kadar az veya sınırlıdır.

5. *Ailede Yaşlıların Yeri*: Türk ailesinde büyükanne ve büyük baba âdeta kutsal bir yere sahiptir. Bu töre günümüzde pek çok ailede halen devam etmekle birlikte, bazı yörelerde unutulmuştur.

Erzurum'da yaşlılar, ya çocukları ile birlikte veya ayrı oturmaktadırlar. Bu iki halin getirdiği birtakım sıkıntılar, hoşluklar, haklar ve görevler vardır. Yaşlının sosyal ve ekonomik şartları elverişli ise kimseyi rahatsız etmeden hayatını sürdürmeyi devam eder. Kendini idare edecek durumda değilse, çocukları ile birlikte yaşamak zorunda kalır. Bu durumda evlâtların ve torunların uymak zorunda oldukları sorumluluklar vardır. Bu sorumluluk kadının ve erkeğin anne ve babası için eş değerdir.

6- *Hastalık Durumu*: Folklorun ana dallarından biri olan sağlık folkloru, insanlık tarihi kadar eskidir. Hastalığın sebebini bulma ve tedavi etme gayreti günümüze kadar devamde gelmiştir. "Eski insanlar, sebeplerini izah

edemedikleri hastalıkları ekseriye yıldızlara ve hava değişikliklerine atfetmişlerdir".⁴

Halkın hayat-sağlık ve hastalık hakkındaki görüş, davranış, düşünce ve inançları kültürümüzde önemli bir yer tutmaktadır. Maddî ve manevî sebeplerden gelen hastalıkları, halk daima Allah'tan bilir. Bunun için "dert de Allah'tan derman da..." diyerek teselli bulur.

Erzurum halkı hastaya çok anlayışlı davranır. Onu yormamak, üzmemek ve rahat ettirmek için elden gelen yapılır. Hasta kendini idare edecek durumda değilse, yakınlarının bakım ve kontrolüne alınır.

Hasta ziyareti, Erzurumlular'ın en çok önem verdiği hususlardan biridir. Yakınlarından, dostlarından, tanıdıklarından, komşularından birinin hasta olduğunu haber alan her Erzurumlu, onu ziyaret etmeyi kendisi için önemli bir görev sayar. Hastayı ziyaret etmenin yasak olduğu durumlarda yakınları ziyaret edilir. Hastanın durumu ağırsa: "Allah'tan ümit kesilmez", "Çıkmayan canda ümit vardır" gibi teselli edici sözler söylenir.

7. Mahalle - Sokak - Site İlişkileri. Eski Türk mahalleleri minyatürlü bir devlete benzetilmiştir. imamı, muhtarı, ihtiyar heyeti, bekçisi bu devletin organlarıdır. Mahallenin yaşlıları tecrübenin, bilgeliğin, geçmişin, gençleri: gücün, heyecanın, geleceğin, orta yaşlıları ise: halihazırın sözcüleridir.

"Eskiden mahalle, ailenin biraz büyümüş şekliydi. Düğünlerde, doğumlarda, ölümlerde beraber yaşanırdı, beraber gülünür, beraber eğlenilirdi. Her ailede olduğu gibi zaman zaman kavgalar da olurdu. Herkes birbirini iyi tanıdığı için problemlerin çözülebilmesi imkânları vardı."⁵

Günümüz mahalleleri bu özelliklerinin pek çoğunu kaybetmiştir. Hızlı şehirleşmenin getirmiş olduğu nüfus hareketleri, şehirlerde yerli halkın azalmasına sebep olmuş, mahallelerde birbirini tanıyan insanlar giderek azalmıştır. Bu değişmelerin en çok olduğu illerden birisi de Erzurum'dur. Nüfus hareketleri, eskiden sürekli olan komşuluk ilişkilerinin, belli dar kalıplar içerisinde kalmasına ve geçici olmasına da neden olmaktadır. Aynı site veya apartmanda oturanların bir kısmı ev sahibi, bir kısmı kiracı konumundadır. Kiracıların kalıcı olmayışları, komşuluk ilişkilerinin sınırlı tutulmasında etkili olmaktadır.

Nüfus hareketlerinden kaynaklanan bu menfi gelişmelere rağmen, Türk halkı, buna bağlı olarak Erzurum halkı, komşuluğun önemini hiç bir zaman gözden uzak tutmamıştır. "Ev alma, komşu al" atasözü yörede günümüzde bile geçerliliğini korunmaktadır.

Komşu, yakın hatta bitişik konutlarda oturan kimselerin birbirlerine göre durumlarına denir. Komşuluk ise, komşu olma hali ve komşularla olan ilişkilidir. Komşuluğun gereklerini en iyi şekilde peygamberimiz Hz. Muhammed (sav) dile getirmiştir: "Bir Müslüman hayır ve iyilik üzere, komşusu ile buluştuğu zaman ona selâm verecek, çağırdığı zaman davetine gidecek, aksırıp hamdettiğinde ona rahmet dileyecek, hastalandığı zaman ziyaret edip hal hatır soracak, ölünce

4. Süheyl Ünver, Tıp Tarihine Giriş, Giriş Bölümü, İst. 1946

5. Yrd. Doç. Dr. Lütfi Sezen, Erzurum Şehir Folkloru, Erzurum, 1994, s. 48.

cenazesine gidecek, komşusu açsa var olan yemeğinin yarısının onunla paylaşacaktır”.⁶

Türk halkı, Peygamberimizin bu düşüncelerini her zaman için benimsemiş ve uygulamaya koymuştur. Yine halkımız arasında yaygın olan, “Komşu komşunun külüne muhtaçtır.” sözü komşulararası dayanışmanın bir zorunluluk olduğunun güzel bir ifadesidir. Komşuluk haklarını gözetmek, İslâm’da başta gelen görevlerdendir. Bir hadis-i şerifte: “Ev satın almadan önce komşu, yola çıkmadan önce de yoldaş arayınız.” buyruluyor.

İnsan komşularının sevgi ve övgülerini kazanmalıdır. Hz. Ömer: “Komşusu, yakını ve yoldaşı tarafından övülen kimsenin güzel hal ve ahlâk sahibi olduğundan şüphe etmeyiniz.” diyor.

Erzurum halkı arasındaki genel eğilim de komşuluk müessesenin sağlam temellere oturtulması doğrultusundadır.

8. *Erzurum’da Komşulukun Yaşayan Töreleri*: Eski Erzurum’da komşular aynı apartmanda yaşamamalarına rağmen, birbirlerine daha yakındılar. Birbirlerini olan saygı, sevgi ve yardımlaşma duygusu oldukça güçlüydü. Bayramlarda, kandillerde küçükler büyükleri ziyaret eder, büyükler de küçüklere sevgilerini belirtir, onları hoş tutarlardı. Bu töreler giderek kaybolmakla beraber, yaşayanları da vardır. Tespit edebildiklerimizden başlıcaları şunlardır:

-Komşu yeni evine taşınınca, bir ihtiyacı olup olmadığı sorulur.

-Yeni komşuya “hoş geldine” gidilir. Komşuluk edilecek biri olduğuna kanaat getirilirse, ziyaretler tekrarlanır

-Çocuklar aynı yaşta iseler, tanışmaları ve birlikte oynamaları sağlanır.

- Komşuda hasta varsa ziyaret edilir, “geçmiş olsun” denir. Gerekirse yemek gönderilir ve yardım talebinde bulunulur.

- Komşulardan birinin kızı evlendiriliyorsa, evlilik hazırlıklarına yardım edilir.

- Doğum yapan lohusa yalnız bırakılmaz, yemek götürülür ev işlerine yardım edilir.

- Komşu evinde ölüm olayı varsa, çocuklar ölünün yanında bırakılmaz, komşu evine alınır, ölü evine yemek gönderilir, ev işlerine yardım edilir.

- Taziye sırasında ölü evinde sıkışıklık olursa, taziye komşu evinde kabul edilir.

- Fazla kokulu yemek pişirilirse, hanile olan komşuya gönderilir.

- Dinî bayram günlerinde komşular ziyaret edilir.

- Kurban bayramında, kurban kesmemiş olan komşulara kurban eti gönderilir.

9. *Misafir Ağırlama Âdetleri*: Misafirperverlik, menfaat duygularını ortadan kaldıran ahlâkî bir değerdir. Türk ananesine göre misafir ağırlamak başta gelen görevlerdendir. Ev sahibi, misafiri ağır lama için her türlü

6. Ömer Nasuhi Bilmen, Büyük İslâm İlmihali, İstanbul 1959, s. 487.

7 Bkz. Bilmen, a. g. e. s. 487.

zahmete katlanır. Yalnız kendi rahatını değil, aile fertlerini rahatını bile unuttur. Misafire ülke genelinde gösterilen bu ilgi Erzurum'da daha içtendir.

Erzurumlular misafiri bir Allalı vergisi sayarlar. Onu, güler yüzle karşılamayı bir borç bilirler. Şehirde olsun, köyde olsun her evin mutlaka bir misafir odası vardır.

Erzurum'da misafir evin kapısında karşılanır. Uzaktan gelen eş dosta daha sıcak ilgi gösterilir. "Duvara çöp sokalım." denilmek suretiyle geciktiğinden dolayı sitem edilir.

Eğer misafir sık sık gelen biriye. "Aman ne tesadüf biz de şimdi gelse" diyorduk tarzında sözlerle memnuniyet ifade edilir.

Yemek vakti habersiz gelen misafirler mutlaka sofraya davet edilir. Gerekirse sofraya takviye edilir. "Misafir umduğunu değil, bulduğunu yer" denilmek suretiyle noksanlıkların hoş karşılanması istenilir.

Erzurum ve çevresinde "zeyi gezmesi" denilen bir misafirlik geleneği de vardır. Hanımlar, uzakta bulunan akrabalarına bir ayı bulan uzun süreli misafirliğe giderler. Buna, "zeyi gezmesi" denir. Zeyi giden hanım, misafir gittiği evin yakın ve komşularına (o yörede bulunmayan) hediyeler götürür. Hediye dağıtılan komşular da zeyi gelen hanımı sıra ile davet eder, dönüşünde kendi yörelerinin ürünlerinden hediyeler verirler.

10. Bölgecilik ve Hemşehricilik: Bir insanın doğup büyüdüğü çevreyi sevmesi, oraya gönülden bağlı olması tabiidir. Fakat bunun bir politik malzeme haline getirilmesi, vatan ve millet bütünlüğünü zedeler. Erzurum'da doğmuş bir insanın Erzurum'u sevmesi, Erzurum'un kalkınması için özel bir gayret göstermesi şeklindedir. Bu sevgi, hiç bir zaman başka illerden olanlara zarar verecek nitelikte olmamıştır. Böyle bir durumu düşünmek bile Erzurumlu'nun aklının uçundan geçmez. Kendi hemşehrisinden çok yabancıların hak ve hukukunu korur.

Bugünkü Erzurum, kaderde, tasada bir ve beraber olan insanların millet olma şuuru ve gururu ile yaşadığı bir ilimizdir.

BİBLİYOGRAFYA

1. BAŞAR, Zeki : *Sıtkı Dursunoğlu Broşürü, Giriş, İst.Matb.,Ankara 1953.*
2. ----- : *Tarihin Terazisinde; Tarih yolunda Erzurum, 12 Mart 1991, Özel sayı .*
3. BİLMEK, Ö. Nasuhi : *Büyük İslâm İlmihali, İstanbul 1959.*
4. DOĞANAY, Hayati : *Erzurum'un Genel Coğrafi Özellikleri", Şehr-i Mübarek Erzurum, Ankara 1989.*
5. SEZEN, Lütfi : *Erzurum Şehir Folkloru, Erzurum 1994.*
6. TURILAN, Mümtaz : *Kültür Değişmeleri, İstanbul 1969.*
7. ÜNVER, Süheyl : *Tıp Tarihine Giriş, Giriş Bölümü, İst. 1946.*
8. *21. Yüzyılın Eşiğinde Örf ve Âdetlerimiz(Türk Töresi), Türk Kültürüne Hizmet*